

Nr 61

Av herr Lager, *angående den statliga näringspolitiken i Norrbotten.*

(Lika lydande med motion nr 72 i Andra kammaren)

Stockholm i januari 1963

Fritjof Lager

Nr 62

Av herr Lundström m. fl., *om en sociologisk undersökning rörande gifta kvinnors förvärvsarbete.*

(Lika lydande med motion nr 71 i Andra kammaren)

Andelen gifta kvinnor av den förvärvsarbetande befolkningen har av skäl, som bl. a. sammanhänger med nya familjerollsideal och utbildningens demokratisering, befunnit sig i ständig stegring under en längre tidsperiod. Det beräknas att för närvarande ca 40 à 50 % av de gifta kvinnorna är yrkesverksamma någon tid under året. Många av dessa är i tjänst endast tillfälligtvis. Om man som yrkesverksamma räknar de gifta kvinnor, som förvärvsarbetar mer än halvtid under större delen av året, kommer man fram till en obetydligt lägre procentuell andel, endast ca 20 %.

Den ökade andelen gifta kvinnor bland de förvärvsarbetande har medfört problem av arbetsmarknadspolitisk art. På grund av en rad olika faktorer, vilka hittills blott delvis och mycket bristfälligt blivit kartlagda, skiljer sig de gifta kvinnornas möjlighet och benägenhet att efter avslutad utbildning ta förvärvsarbete och hålla fast vid detta högst väsentligt från männens. Icke minst inom hälso- och sjukvårdens område är detta ett betydelsefullt faktum. Enligt en under sommaren 1962 publicerad undersökning utför de gifta sjuksköterskorna under ett arbetsliv i genomsnitt 37 % av ett heltidsarbete. Motsvarande procental för de ogifta sjuksköterskorna är 76 %. Även inom andra yrken är den lägre yrkesintensiteten hos kvinnor, särskilt gifta kvinnor, påtaglig. Det beräknas t. ex. att de kvinnliga tandläkarnas faktiska yrkesarbete under

den arbetsföra åldern inte uppgår till mer än 60 % av de manliga tandläkarnas.

Rent allmänt torde kunna sägas, att den lägre yrkesintensiteten hos gifta kvinnor har sin förklaring i dels förhållanden inom familjen, dels förhållanden på arbetsmarknaden, t. ex. faktiska karriärmöjligheter och efterfrågan på arbetskraft inom skilda yrken. Det är de skäl, som är att hänföra till förhållanden inom familjen, som skall behandlas i detta sammanhang. En analys av "familjehindren" för den gifta kvinnans förvärvsarbete kan göras antingen genom en uppräknings- och vägning av de hinder som kan anses föreligga vid en viss tidpunkt eller genom en socialhistorisk metod, där kvinnans förvärvsarbete och yrkesintensitet anges som en produkt av förändringar i familjelivet. Bägge metoderna är nödvändiga och förutsätter varandra för att en rimlig prognos på den gifta kvinnans förvärvsarbete i framtiden skall kunna ställas och väl genomtänkta åtgärder i syfte att underlätta detta skall kunna planeras och genomföras.

En utmärkt sammanställning av förändringar inom familjen, som rör gifta kvinnors förvärvsarbete, har gjorts av professor Edmund Dahlström i SNS-skriften "Kvinnors liv och arbete", som utgavs i fjol. Professor Dahlström anför där (s. 247—250) en rad faktorer som stimulerat resp. hämmat utvecklingen mot ökad yrkesbenägenhet för de gifta mödrarna. Bland de faktorer, som kan anses ge motiv till ökat förvärvsarbete, nämns t. ex. de ökade skilsmässoriskerna, den lägre äktenskapliga fruktsamheten speciellt i de högre fruktsamma åldrarna, förbättrad sexualupplysning och preventivteknik, det ökade utnyttjandet av kollektiv service, mer rationella hjälpmedel i hemmet och hushållsminskningen. Som hämmande motiv anges den ökade äktenskapsfrekvensen och omgiftesfrekvensen, den sänkta giftermålsåldern och den högre äktenskapliga fruktsamheten i de lägre fruktsamma åldrarna, minskat utbud av arbetskraft till husligt arbete, ökad social trygghet osv. Propagandans, lagstiftningens och de allmänna familjerollsuppfattningarnas betydelse som stimulerande och hämmande faktorer nämns också. Det betonas särskilt att förändringarna inom familjen skiftar mycket mellan olika familjetyper. En undersökning som avser skilda familjetyper har emellertid inte gjorts.

I sin uppsats räknar professor Dahlström upp följande förhållanden, som han anser särskilt viktiga för moderns beslut att förvärvsarbete eller icke.

- 1 Familjeideologi och familjerollsnormer
- 2 Uppfostringsideologi och uppfostringspraxis
- 3 Hemarbetets omfattning och organisation
- 4 Familjeekonomiska behov och resurser
- 5 Yrkesorientering och yrkesintresse

- 6 Hustruns anseende och inflytande
- 7 Hustruns kontakt och isolering
- 8 Den äktenskapliga sammanhållningen.

I anslutning till denna uppräknig anför professor Dahlström följande (s. 200):

I varje familj är det så att ett beslut som fattats vid ett tillfälle också påverkar senare beslutssituationer och beslut. Det material vi har gäller vanligen familjer vid ett visst tillfälle. Vi får alltså ingen egentlig uppfattning om det kausala förloppet. Om hustrun i början av sin livs- och familjekarriär handlar på ett visst sätt, t. ex. låter bli att skaffa sig yrkesutbildning, avbryter sitt förvärvsarbete, lägger upp hemarbetet så att hon själv blir oumbärlig, uppfostrar barnen så att de blir starkt bundna vid henne, underlåter att hålla sina yrkeskunskaper vid liv eller informera sig om förhållandena på arbetsmarknaden — då skapar hon förutsättningar för att bli hemmafru. Hur sådana kedjor av förändringar i detalj ser ut har inte närmare studerats.

En annan fråga som inte har närmare undersökts är hur olika faktorer i familjelivet påverkas av hustruns förvärvsarbete. En sådan undersökning kan lämpligen ske för skilda yrkeskategorier och familjetyper. Det gäller således att undersöka effekten av förvärvsarbete på familjegemenskapen och vilka stimulerande moment och irritationer som därvid kan tänkas uppkomma, hur det ekonomiska utbytet av hustruns arbete varit i förhållande till familjens inkomstbehov, vilket "slitage" hustrun varit utsatt för osv. Genom en sådan här undersökning skulle underlaget vidgas för en bedömning av vilka faktorer som påverkar en gift kvinnas benägenhet att stanna i yrket och efter någon frånvaro återinträda i förvärvslivet.

Det torde knappast finnas något område, där behovet av en genomgripande sociologisk undersökning är så starkt som när det gäller den gifta kvinnans möjlighet och benägenhet att förvärvsarbete. Våra kunskaper här är otillräckliga, och det är beklagligt i en situation, när det framstår som angeläget att genomföra reformer som ökar den gifta kvinnans valfrihet mellan arbete i och utanför hemmet och som bereder arbetsmarknaden ökad tillgång på arbetskraft. Samhällets insatser för att bereda de gifta kvinnorna en reell valmöjlighet mellan yrkesarbete och hemarbete är för närvarande så obetydliga att delreformer, t. ex. på skatteområdet och vad gäller barnsituationerna, är oundgängligen nödvändiga redan nu. På längre sikt skulle åtgärder, som medför en bättre avvägning av resurserna för stärkande av de gifta kvinnornas valmöjligheter, kunna företagas om ökad kännedom vanns beträffande de faktorer, som är relevanta i den nämnda valsituationen. Praktiska erfarenheter har bekräftat frågans komplicerade natur. Redan olika åtgärder för att

lösa en akut arbetskraftsbrist inom ett företag ger skiftande utslag. Allmänt vedertagna uppfattningar om lämpliga åtgärder för att stimulera gifta kvinnors intresse för förvärvsarbete visar sig emellanåt verkningsslösa.

Att komma till full klarhet om de olika faktorer som konstituerar de gifta kvinnornas reaktion inför förvärvsarbetet är icke minst en utbildningsfråga av stor samhällelig betydelse. Att som f. n. är fallet nödgas ställa krav på utbildning av två sjuksköterskor för varje tjänst, två kvinnliga tandläkare för varje tjänst osv. är ur flera synpunkter så otillfredsställande, att ingenting bör underlåtas för att söka finna förutsättningarna för en bättre ordning.

En sociologisk undersökning av angiven art kommer sannolikt att bli tidskrävande om tillfredsställande resultat skall kunna nås. En mångfald delutredningar behöver företagas, och sociologisk och psykologisk expertis behöver utnyttjas i stor utsträckning. Oaktat stora svårigheter föreligger, finner vi det angeläget att en sociologisk undersökning om de gifta kvinnornas yrkesmöjlighet och yrkesbenägenhet kommer till stånd. Den kan sägas ingå som ett betydelsefullt led i en god samhällsplanering.

Under hänvisning till det anförda hemställer vi,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära att en sociologisk undersökning företages om olika förhållanden i familjelivet som kan tänkas hänga samman med de gifta kvinnornas möjlighet och benägenhet att ta förvärvsarbete i syfte att skapa ökat underlag för överväganden och beslut, som stärker de gifta kvinnornas valfrihet mellan arbete i och utanför hemmet och som kan bereda arbetsmarknaden ökad tillgång på kvinnlig arbetskraft.

Stockholm i januari 1963

Birger Lundström

Ruth Hamrin-Thorell   Margareta Nordström

Eric Peterson